

TARTALOM

1. Bevezetés	9
1.1. Területi egyenlőtlenségek és a történettudomány	9
1.2. A vizsgálat célja és forrásai	21
1.2.1. Problémafelvetés, célok	21
1.2.2. A források és a belőlük kinyerhető indikátorok	31
2. A területi egyenlőtlenségek mintázata a török kor után (1715–1720)	44
2.1. A vizsgálatba bevont forrás problematikája	47
2.2. A regionális differenciák mintázata az egyedi indikátorok alapján (1715–1720)	54
2.3. Komplex fejlettségi vizsgálatok	66
2.4. Településtípusok és hasonlósági régiók – történeti tájak a felszabadító háborúk után (Demeter Gábor – Mikle György)	72
2.4.1. A csoportok közötti differenciák és mintázatuk, distinktív tényezők	77
2.4.2. A perifériák típusai – a legkedvezőtlenebb agrárviszonyokkal jellemezhető települések klaszteranalízisének eredményei	80
2.5. Kontroll- és belső eloszlásvizsgálatok (Demeter Gábor – Mikle György)	84
2.6. Összegzés	91
2.7. Kísérlet az 1720-as fejlettségi kép pontosítására és a vizsgált tényezők kiszélesítésére	95
2.7.1. Kísérlet az 1720-as fejlettségi kép kontrolljára és pontosítására az 1728-as összeírás alapján	95
2.7.1.1. Az 1728-as (hiányos) felmérés alapján kirajzolódó kép sajátosságai	95
2.7.1.2. Területi dimenzióval nem rendelkező differenciák 1728-ban ...	104
2.7.1.3. Az 1720-as és az 1728-as felmérések alapján kirajzolódó kép különbségei – fejlettségi differenciák	129
2.7.2. Kísérlet az 1720-as fejlettségi kép kontrolljára és pontosítására a termelékenységi és nyomásadatok alapján, a vizsgálati terület szűkítésével (Demeter Gábor – Bagdi Róbert)	133
3. Erdély regionális differenciáltsága 1750-ben	139
3.1. Bevezetés (Demeter Gábor – Mikle György)	139
3.2. Az egyedi indikátorok alapján kirajzolódó regionális mintázat	145
3.3. Erdély fejlettségi mintázata 1750-ben	159
3.4. Erdély településtípusainak mintázata 1750-ben (Demeter Gábor – Mikle György)	164

3.5. A legfejletlenebb erdélyi települések területi elhelyezkedése és típusaik	177
3.6. Összegzés	180
4. Területi egyenlőtlenségek és jellegük a történeti Magyarország területén a reformkor előtt (1773–1786)	182
4.1. Bevezető: a források és a társadalmi kategóriák problémái és a fejlettség értelmezése	182
4.2. Az egyváltozós kartogramok alapján kirajzolódó kép	192
4.3. Területi fejlettségi differenciák 1786-ban	217
4.4. Településtípusok mintázata és sajátosságai – a klaszteranalízis eredményei	224
4.4.1. A legfejletlenebb települések elhelyezkedése és társadalmi gazdasági sajátosságai	226
4.5. Összegzés	230
4.6. Kísérlet a fejlettségi vizsgálatok korrekciójára, bővítésére	235
4.6.1. A fejlettségi vizsgálatba bevont indikátorok kontrollja	235
4.6.2. Az 1786-os fejlettségi vizsgálatok területi kiterjesztése Erdélyre a dimenziók csökkentésével	239
4.6.3. A fejlettség vizsgálata a nem teljes területi lefedettségű indikátorok körének bővítésével	249
4.6.4. A fejlettségi vizsgálatok eredményei Structural Equation Modeling (SEM) segítségével (Földvári Péter – Demeter Gábor) ...	251
5. Területi dimenzió nélküli vizsgálatok. A fejlettség és a társadalmi-gazdasági indikátorok kapcsolata a nem kvantifikálható tényezőkkel 1780 körül	257
5.1. Az etnikumok közötti társadalmi-gazdasági különbségek jellege a 18. század végi országos összeírások alapján	258
5.2. A felekezetek közötti társadalmi-gazdasági különbségek jellege a 18. század végi országos összeírások alapján	268
5.3. A legfejletlenebb településhalmazok nyelvi-felekezeti sajátosságai	272
5.4. A kulturális alpinfrastruktúra fejlettségének kapcsolata a társadalmi-gazdasági mutatók értékeivel	274
5.5. A földminőség kapcsolata a társadalmi-gazdasági indikátorok értékeivel	276
5.6. A társadalmi-gazdasági különbségek jellege a különböző településtípusok között	278
5.7. Társadalmi-gazdasági differenciák a piactól való távolság alapján	283
5.8. Társadalmi-gazdasági differenciák a kilenced megváltásának módja szerint	286
5.9. Az úrbéres lakosság életkörülményeinek sajátosságai és differenciái a különböző 18. századi birtoktípusokon	290
5.9.1. A birtoktípusok úrbéreseinek helyzetében mérhető differenciák az indikátorértékek települési átlaga alapján számolva (Demeter Gábor – Tompa László)	291
5.9.2. Az egyes családok úrbéreseinek helyzetében mérhető differenciák	305
5.10. Zsellérek és jobbágyok közti társadalmi-gazdasági különbségek a 18. század végén	321

TARTALOM

5.11. A zselléresedettség és a periferizáció kapcsolata (Demeter Gábor – Pénzes János)	325
5.12. Összegzés	343
6. Regionális változások 1720–1786 között	346
6.1. Módszertani problémák	346
6.2. A jobbágyi földhasználat regionális differenciái és azok változása 1720–1786 között	348
6.3. Összefüggés a gazdasági mutatók és a földrajzi adottságok között (Demeter Gábor – Túri Zoltán)	361
7. Epilógus. A fejlettség regionális mintázatának változása 1330–2010 között a Kárpát-medencében. (Demeter Gábor – Papp István – Pénzes János – F. Romhányi Beatrix)	371
7.1. Bevezetés	371
7.2. Problémák és módszerek	373
7.2.1. A módszer próbája: fejlettségi különbségek ábrázolása 1910-ben	377
7.3. A fejlettségi kép 1330–1910 között	383
7.4. A fejlettségi viszonyok dinamikája – fejlettségi különbségtérképek	389
7.5. Az elmúlt száz év változásai (1910–2010)	398
7.6. Összegzés – kitekintés	403
8. Irodalomjegyzék	412
9. A kötetben szereplő ábrák és táblázatok listája	436